

Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu*

The Birth of Stalinism in Russia

İsmail Görgeç¹

*Bu makale, 2021 tarihli "Rus Kaynaklarına Göre Kafkaslarda Rus-Alman Nüfuz Mücadelesi 1933-1945" başlıklı doktora tezinin birinci bölümünün alt başlıklarından olan "Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu" başlıklı kısımdan esinlenerek hazırlanmıştır

Sorumlu yazar/Corresponding author:
İsmail Görgeç (Dr., Bağımsız Araştırmacı),
E-posta: ismailgorgenc@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-6050-3895

Başvuru/Submitted: 16.08.2021
Kabul/Accepted: 14.09.2021

Atıf/Citation: Gorgeç, İsmail. "Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu." *Avrasya İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries* 10, 2 (2021): 225-248.
<https://doi.org/10.26650/jes.2021.013>

Öz

Minsk'te 1898'de kurulan Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) Komünist Parti'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1903 yılında önce Brüksel daha sonra Londra'da yapılan parti kongrelerinde iktidara gelmenin yolunun devrimci mücadeleyle gerçekleştirilmesi görüşü ağır basmıştır. Bu görüşte olan Lenin ve yandaşlarına çoğunluk anlamına gelen Bolşevik denmiştir. 1903'te de Vladimir Lenin (1870-1924) tarafından kuruluş aşaması tamamlanan Komünist Parti, Rus idaresinin ideolojik ve politik temelini oluşturmuştur.

V. Lenin, Pravda (Gerçek) adlı gazeteyi Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi yayın organı olarak çıkarmaya başlamıştır. Pravda Gazetesi daha sonra Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin yayın organı olmuştur.

Komünizm fikrinin yaydığı düşünce etrafında birleşen Rus halkı askeri birliklerin de katılımıyla 12 Mart 1917'de "İşçi ve Askerin Sovyeti" adı altında birleşmişlerdir. Nihayetinde baskılar sonucu Çar II. Nikola 16 Mart 1917'de istifa etmek zorunda kalmıştır. Böylece Rusya'da 300 yıllık Romanov hükümrânlığı sona ermiştir. Ekim 1917'de Bolşevikler Petrograd'da yönetimi ele geçirmiş ve Lenin, Sovyet liderliğinin başına geçmiştir. Lenin'in emriyle 1918'de RSDİP, "Rusya Komünist Partisi" adını almıştır. Ancak bu partinin adı 1952 Ekim'inde Sovyetler Birliği Komünist Partisi olarak değiştirilmiştir.

21 Ocak 1924'te Lenin'in ölümünden sonra Josef Stalin (1878-1953), Sovyetler Birliği idaresinde yönetimi ele geçirmiştir. Stalin'in, iktidarını pekiştirmek ve komünizmi Sovyetler Birliği'nde etkin kılmak için yaptığı baskıcı uygulamaları sonucu binlerce kişi tutuklanmış, öldürülmüş, sürgün edilmiş, fabrika ve çalışma kamplarında karın tokluğuna çalışmaya mahkum edilmiştir.

Büyük devletlerin desteğiyle Alman tehlikesini bertaraf eden Rusya askeri ve ideolojik olarak Avrupa içlerine kadar sokulmayı başarmıştır. Bu süreçte büyük devletler Stalinizm ve komünizmi Avrupa için bir tehdit olarak görmeye başlamışlardır. 5 Mart 1953'te Stalin'in ölümüyle Sovyetler Birliği'nde yeni bir dönem başlamıştır. Bu çalışmanın amacı Sovyetler Birliği'nde Stalinizm'in doğuşunu ve uygulamalarını bütün yönleriyle ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Lenin, Stalin, Troçki, Komünizm, Rusya, Sovyetler Birliği

ABSTRACT

The Russian Social Democratic Labor Party (RSDLP), founded in Minsk in 1898, paved the way for the formation of the Communist Party. The opinion that the only way to gain power was through revolutionary struggle predominated at

the party congresses held in 1903, first in Brussels and then in London. Bolsheviks, meaning "majority" in Russian, were called to Lenin and his followers who held this viewpoint. The Communist Party, whose foundation phase was completed in 1903 by Vladimir Lenin (1870-1924), served as the ideological and political foundation of the Russian government.

V. Lenin established the Pravda (Real) newspaper as the publication organ of the Russian Social Democratic Labor Party. Pravda Newspaper later became the publication organ of the Soviet Communist Party.

The Russian people united around the idea of communism formed the "Soviet of Workers' and Soldiers" with the participation of military units on March 12, 1917. As a result of the pressure, Tsar II. Nikola was forced to resign on March 16, 1917. As a result, Russia's 300-year reign of the Romanovs came to an end. The Bolsheviks seized power in Petrograd in October 1917, and Lenin became the leader of the Soviet Union. Lenin ordered that the RSDLP be renamed the "Communist Party of Russia" in 1918. Moreover, the name of this party was changed to the Communist Party of the Soviet Union in October 1952.

Josef Stalin (1878-1953) took over the Soviet Union's administration after Lenin's death on January 21, 1924. Thousands of people were arrested, killed, exiled, and sentenced to labor in factories and labor camps as a result of Stalin's repressive practices to consolidate his power and make communism effective in the Soviet Union.

Russia managed to penetrate Europe militarily and ideologically after eliminating the German threat with the support of the great powers. During this period, the major powers began to regard Stalinism and communism as a threat to Europe. When Stalin died on March 5, 1953, the Soviet Union entered a new era. The present study aims to reveal the origins and practices of Stalinism in the Soviet Union in all of their facets. .

Keywords: Lenin, Stalin, Trotsky, Communism, Russia, Soviet Union

EXTENDED ABSTRACT

Stalinism is a term derived from Stalin's theory of nationalist socialism. According to the theory, Stalinism manifests itself as a dominant police regime, a society and state order that has devolved into a one-man dictatorship, and whose entire society serves Russia's rapid industrialization. It was thought that such a goal, which was thought to be achievable in a short period, could only be attained through nationalist demagoguery and by forcing the entire nation to work slavishly and without question. As a result, when Russia achieved advanced industrial status, socialism would have succeeded. The triumph of socialism would pave the way for the rise of Stalinism.

The Communist Party was the political pillar that held the road to Stalinism together. The Russian Social Democratic Labor Party (RSDLP), founded in Minsk in 1898, paved the way for the Communist Party's formation. The party congresses held in 1903, first in Brussels and then in London, were unanimous in their belief that the only way to gain power was through a revolutionary struggle. Bolsheviks, meaning "majority" in Russian, were called to Lenin and his followers who held this viewpoint. The Communist Party, whose foundation phase was completed in 1903 by Vladimir Lenin (1870-1924), served as the ideological and political foundation of the Russian government. V. Lenin established the Pravda (Real) newspaper as the publication organ of the Russian Social Democratic Labor Party. Pravda Newspaper later became the publication organ of the Soviet Communist Party.

The Communist Party, whose foundation phase was completed by Vladimir Lenin, served as the ideological and political foundation for the Russian government. The Russian people

united under the title of the “Soviet of Workers and Soldiers’ “ with the participation of military units on March 12, 1917. As a result of the pressure, Tsar II. Nikola was forced to resign on March 16, 1917. As a result, Russia’s 300-year reign of the Romanovs came to an end. The Bolsheviks took power in Petrograd in October 1917. A government was formed under the leadership of Lenin, with Joseph Stalin appointed Minister of Local Affairs and Trotsky appointed Minister of Foreign Affairs. The Bolshevik Government’s military wing was formed with the formation of the Red Army on November 5.

After the government was formed, Lenin and Stalin promised that all peoples in Russia, including Muslims, would have national, political, cultural, and religious freedoms protected on the 17th of December. As a result, Lenin and Stalin pursued a moderate policy, encouraging other peoples in the Soviet Union to support the Red Army against the White Army.

On the proposal of Lenin and Stalin, the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) was established at the United Soviet Congress on December 30, 1922. For the administration of this structure, communism was chosen. Stalin took over the administration after Lenin, the Communist Party’s founder, and leader, deceased on January 21, 1924. Trotsky then took Zinoviev and Kamenev with him on December 31, 1925 and formed a new opposition group. Stalin attempted to eliminate people he saw as his opponents or who he thought could cause problems for him in the future in a variety of ways so as to consolidate his power. Trotsky and Zinoviev were expelled from the party as a result of Stalin’s efforts, as decided at a joint session of the Central Committee and the Central Control Commission on November 14, 1927. All of Stalin’s former opponents were resigned or exiled as a result of the decision made at the 15th Communist Party Union Congress on December 27, 1927. Because of their opposition, many notable scientists, writers, artists, and even the most experienced administrators in the industry were purged. The opposition government cadres of the national republics, as well as the dissidents in the Communist Party Central Committee cadres, were executed by firing squad. More than ten million Soviet citizens were also detained in concentration camps. In 1932-1933, nearly 7 million people died of hunger as a result of the policies put in place in Ukraine, Crimea, Belarus, and the North Caucasus. Between 1935 and 1938, 1,116,500 members of the party were suspended and arrested.

Private property was abolished as a result of collectivization, and people were forced to work for the state as slaves. Those who objected to political, military, or economic practices were punished in a variety of ways. Stalin’s repression policy had an impact on the entire Soviet people. Nevertheless, because the Balkars, Crimean Turks, Karachays, and Meskhetian Turks were clearly minorities, Stalinism’s liquidation process had a significant impact on almost all Caucasus peoples. Local authorities were disbanded at the start of 1938, and Turkish populated areas were taken over by the Russian Secret Intelligence Agency.

In conclusion, while creating a state of readiness for a great war in Russia on the eve of the Second World War, Stalin’s military, political, and economic policies caused other

non-Slavic nations in the Soviet Union to form a front against Stalin, communism, and the Soviet Union on the other hand. The Second World War broke out around this time. Stalin attempted to assuage the resentments of other nations in the Soviet Union in this situation.

During World War II, Stalin required the military assistance of foreign states so as to establish Stalinism as the dominant ideology in Soviet Russia. Stalinism, which received American and British support against Hitler's Germany during WWII, began to be perceived as a threat to America and Britain at the end of the war, because the threat of Communism had been introduced into Europe, which caused concern in these countries. This situation altered the perception of Stalin, the Soviet Union, and communism in the eyes of the other nations.

The present study addresses the birth and rise of Stalinism in the Soviet Union from all aspects. The facts that were experienced are presented objectively, the facts are evaluated in light of the conditions of the period in which they were experienced, and an attempt is made to shed light on the question of "what really happened?"

Giriş

Stalinizm sözcüğü, Stalin'in nasyonelist sosyalizm teorisine dayanmaktadır. Bu teoriye göre Stalinizm, baskın bir polis rejimi, tek kişi diktatörlüğüne dönüşen ve tüm toplumu Rusya'nın hızla sanayileşmesine hizmet eden bir toplum ve devlet düzeni olarak ifade edilmektedir. Kısa süre içinde gerçekleştirilmesi düşünülen böyle bir amacın ancak milliyetçi bir demagoji ile tüm ulusun haklardan yoksun olarak kölece ve sorgusuzca çalıştırılmasıyla başarıya ulaşabileceği düşünülmüştür. Böylece Rusya'nın ileri bir sanayi ülkesi haline gelmesiyle de sosyalizm başarıya ulaşmış olacaktı.¹ Sosyalizm'in başarıya ulaşması da Stalinizm'e giden yolun açılmasını sağlayacaktı. Çünkü Stalin'in savunduğu Marksizm'e ve Yevgeni Preobrajinsky'nin savunduğu "Sosyalist ilkel birikim" teorisine göre bir tarım ülkesi olan Sovyetler Birliği'nin diğer batı ülkeleri gibi sanayi devrimini gerçekleştirmeliydi. Ancak sanayi devrimiyle Rusya'da sosyalizmin kurulabileceği tezi savunulmuştur. Batı ülkeleri sanayi devrimini ilkel sanayi birikimiyle yapmıştır. Kısacası batı burjuvazisi sanayi devrimini yapabilmek için kolonilerden ve köle emeğinden yararlanmıştı. İkel sermaye birikimi bu dış kaynaklardan sağlanmıştı. Fakat Sovyetler birliğinin Avrupa'nın olduğu gibi dış kaynakları yoktu. Bu durumda Sovyetler Birliği "sosyalist ilkel birikimi" sağlamak için bir iç sömürge siyaseti izlemesi gerekliliği duymuştur. Bu durumda Sovyetler Birliği toprakları içinde yaşayan geri uluslardan ve geniş köylü nüfusundan yeni bir işçi, köle ve sömürge sistemi oluşturabileceği tezi üzerine yoğunlaşmıştır. Stalinizm akımı da bu fikirler üzerine inşa edilmiştir. Gün Zileli'nin kaleme aldığı "Stalinizm: Bir İdeolojinin İflası" (Maki Bas Yayınları İstanbul 2010) adlı çalışmasında Stalinizm, Leninizm, Marksizm, sosyalizm ve komünizm ile ilgili engin bilgiler vermektedir.²

Stalin'in doğup büyüdüğü coğrafya ve çevrenin onun fikirlerinin olgunlaşp gelişmesinde büyük etkiye sahip olmuştur. Stalin'in hayatı ve kariyeri oldukça mütevazı bir şekilde başlamıştır. Ayakkabıcı bir babanın oğlu olarak Gürcistan'ın başkenti Tiflis yakınlarındaki Gori kasabasında 1879'da doğmuştur. Çocukluğunda Josept Dzhughashvili olarak adlandırılan Stalin, 6 yaşında çiçek hastalığına yakalanmış ve bu hastalık sol kolunda enfeksiyona yol açmıştır. Geçirdiği bu enfeksiyon sol kolunu tam olarak doğrultamayacak şekilde kalıcı bir soruna yol açmıştır. Tiflis'e çalışmaya giden Stalin'in babası kendisi henüz on bir yaşındayken Tiflis'te hayatını kaybetmiştir. Babasının ölümü üzerine annesi oğluna bakmak için çamaşır yıkamacısı olarak çalışmak zorunda kalmıştır. Josef Dzhughashvili 1894'e kadar Gori'deki kilise okuluna devam etmiş ve daha sonra da Tiflis'te bir dini okula başlamıştır. Bu okulda da 1899 ilkbaharına kadar eğitimine devam etmiştir. Bu süreçte Stalin, radikal yazarlar özellikle Lenin ve Marx'ın fikirleriyle tanışmıştır. Yeni fikirler çerçevesinde Stalin, Sosyal Demokratik Parti'ye katılmış ve bu parti 1903'te dağıldığında Bolşeviklere katılmaya karar vermiştir. V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg'in kaleme aldığı "Rusya Tarihi" (Çev.: Figen Dereli, İnkılap Yayınları

1 Gün Zileli, *Stalinizm: Bir İdeolojinin İflası*, Maki Bas Yayınları, İstanbul, 2010, s. 36.

2 Gün Zileli, *Stalinizm: Bir İdeolojinin İflası*, Maki Bas Yayınları, İstanbul, 2010, s. 47.

İstanbul 2011) adlı çalışma Stalin'in hayatı ile ilgili geniş bilgiler sunmaktadır.³

Stalin ergen yaşa gelene kadar Menşevikler, Bolşevikler, Sosyalist Devrimciler, Federalist Sosyalistlerden meydana gelen rekabet ortamında, ayrıca Gürcüler, Asetler, Çeçenler, Ermeniler ve Türkler gibi birbirinden ve Çar yönetiminden nefret eden milletler arasında yetişmek zorunda kalmıştır. Bu tecrübe ve birikim Stalinizm fikir ve düşüncesinin oluşmasında büyük etken olmuştur. Stalin fikirlerini Lenin'in çıkardığı Pravda Gazetesi'nde makaleleştirerek kitlelere ulaşmaya çalışmıştır.

Stalin, Bolşeviklerin devrimci mücadelesinin daha da güçlenmesi için Çar Hükümeti'nden mal ve para gasp edilmesini savunmuştur. Bu düşünce çerçevesinde Stalin'in teşvik ettiği arkadaşlarından biri olan Kamo, 1907 Haziran'ında devlet hazinesinin arabalarından birine saldırarak 300 000 ruble gasp etmeyi başarmıştır.⁴

Dzhughashvili veya tanınmaya başladığı adıyla Stalin, 1902 ve 1913 yılları arasında komplocu ve devrimci eylemlerde yer almış, tutuklanmış hatta birkaç defa sürgün edilmiştir. Polis ve çeşitli kişilerle işbirliği yaparak her defasında sürgünden kaçmayı başarmıştır. Son sürgünü ise 1913 yılından Şubat devrimine kadar sürmüştür. Cesurca eylemleri sayesinde Lenin'in dikkatini çekmeyi başarmıştır. Stalin'in devrimci eylemlerini Tiflis, Batum ve Bakü gibi Transkafkasya şehirlerinde ve St. Petersburg'da gerçekleştirmiştir.⁵

Bolşevizm hareketinde Stalin, Lenin'in en güvendiği adamlarından biri olmuştur. Lenin gibi Stalin'in idealinde de Rusya topraklarında komünizmi hakim kılma düşünce vardı.⁶

Bolşevik devrimi arifesinde Hıristiyanlık otoritesi önemli ölçüde sınırlandırılmıştı. Kilise ve Hıristiyanlık Rusya'da sadece medeniyetin temeli olarak kabul ediliyordu. Stalinizm, Rusya'da Komünizm'i sosyal düşüncenin temelini almak için kilisenin otoritesinin yıkılması gerekliliğini savunmuştur. Marksizm'in zihinlere yerleştirilmesi ile de komünizm desteklenecekti. Böylece Marksizm dolaylı yoldan Stalinizm'e hizmet etmiş olacaktı.⁷

Stalin başarıya ulaşmak için Rusya içinde kanuni, yarı kanuni ve kanunsuz faaliyetleri koordine edebilecek bir teşkilatın kurulması gerektiğini savunmuştur.⁸ Stalinizm'in başarıya ulaşabilmesi için birtakım hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler çerçevesinde yeni bir sosyalist sanayi oluşturulmalıydı. Kulaklar (zengin toprak ve mülk sahipleri) ortadan kaldırılmalıydı. Kollektif çiftlik ve devlet çiftlikleri kurularak bütün köylüler ve toprak sahipleri bu sisteme

3 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 535

4 Roland Gaucher, *Sovyet Rusya'da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasi Cinayetler*, (Çev.: Reşat Uzmen), Yeni Yayınlar, İstanbul, 1980, s. 68

5 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 535.

6 Roland Gaucher, *Sovyet Rusya'da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasi Cinayetler*, (Çev.: Reşat Uzmen), Yeni Yayınlar, İstanbul, 1980, s. 68

7 George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), Selenge Yayınları, İstanbul, 2009, s. 466.

8 Roland Gaucher, *Sovyet Rusya'da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasi Cinayetler*, (Çev.: Reşat Uzmen), Yeni Yayınlar, İstanbul, 1980, s. 68.

dahil edilmeliydi. Milli ekonominin her alanında üretim araçları üzerinde Sosyalist mülkiyet kurulmalıydı. Kızıl Ordu ve Kızıl Donanma daha da güçlendirilmeliydi. Sovyet toplumunun iki sınıftan yani işçi ve köylülerden meydana getirilmeliydi. Ancak bu şekilde Sosyalizm'in kapitalizme karşı başarıya ulaşabileceği düşünülmüştür.⁹

Lenin Dönemindeki Stalinist Faaliyetler

Vladimir İ. Lenin tarafından 1895 yılında Petersburg'da kurulan ve ülkedeki sosyal-demokrat örgütleri çevresinde toplayan "İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Savaş Birliği" Komünist Parti'nin temelini oluşturmuştur. 1903 yılında yapılan II. Kongrede ise Vladimir Lenin tarafından hazırlanan ideolojik, politik ve örgütsel ilkeler üzerinde Komünist Partisi'nin kuruluşu tamamlanmıştır.¹⁰

Rusya'da 1917 ihtilallerinden önce Çarlık idaresine karşı ciddi şekilde ilk ayaklanma 1905'te meydana gelmiştir.¹¹ Yaşanan bu ayaklanmaya karşı Çarlık yönetimi meşruti idareyi kabul etmek durumunda kalmıştır. Ancak çarın mutlakiyet idaresi devam etmiştir.¹² Bu süreçte köylüler sosyal devrimci, Kadetler burjuva ve işçiler de Sosyal Demokrat olarak örgütlenmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın yaşadığı hezimetler ve halkın gündelik yaşamda çektiği sıkıntılar idareye olan öfkeyi daha da artırmıştır.¹³

Savaştan bıkmış olan Rus halkı askeri birliklerin de katılımıyla 12 Mart'ta "İşçi ve Askerin Sovyeti" adı altında birleşmişlerdir. Baskılar sonucu Çar II. Nikola 16 Mart 1917'de istifa etmek zorunda kalmıştır. Böylece Rusya'daki 300 yıllık Romanov hükümlerliği de sona ermiştir.¹⁴ Bolşeviklerin 1917 Ekim'inde Petrograd'da iktidarı ele geçirmesiyle ilk Halk Komiserleri Kurulu oluşturulmuş, 5 Kasım 1917'de Lenin Hükümeti kurulmuştur. Kurulan bu hükümette Lenin, Başbakan; Troçki Dışişleri Bakan; Josef Djugasvili Stalin Mahalli İşler Bakanı olmuştur.¹⁵

Bütün Sovyet vatandaşlarını yanlarına çekmeye çalışan Lenin ve Stalin 17 Aralık 1917'de hükümet adına doğudaki ve Rusya'daki Müslümanlara hitaben aşağıdaki şu mesajı yayımlamıştır:¹⁶

9 *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bolşevik)*, (Haz.: SBKB: Merkez Komitesinin Bir Komisyonu), (Yönt.: Ömer Özerturgut), Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970, s. 402.

10 *Ekim Devriminin 60 Yılı*, Novosti Press Ajansı Araştırma Kurulu (Çev.: H. Aksoy), Ser Yayınevi, Ankara, 1977, s. 75.

11 Mustafa Sarı, *Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 33-34.

12 Ayna Askeroğlu, "Çarlık Rusya'sında Meşruti İdarenin Yapısı", *Tarih Okulu*, 2011, C. 4, S. 9, s. 61.

13 Mustafa Sarı, *Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s. 33-34.

14 Mustafa Çolak, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 154.

15 Lev Troçki, *Troçki Stalin'i Anlatıyor*, (Çev.: Nadir Güzel), Refet Zaimlar Kitabevi, İstanbul, 1948, s. 223.

16 Hans Kohn, *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*, (Çev.: Agah Oktay Güner), Kervan Yayınları, İstanbul, 1983, s. 238.

“Halkı soyan, zincire vuran hükümdarlık artık son bulmuştur... Rusya Müslümanları, Volga ve Kırım Tatarları, Kırgızlar, Sibiryalılar ve Türkistan... Kafkas dağlıları! Hepinizin mirası olan camiler ve şapeller yıkılmıştı. Adetler, inançlar, Çarlar ve Rusya'nın zalimleri tarafından ayaklar altına alınmıştı. Bundan böyle adetleriniz ve inançlarınız milli müesseseleriniz ve kültürleriniz serbesttir ve bu değerlere dokunulmayacaktır. Serbestçe milli varlığınızı düzenleyiniz!”

Bunun üzerine Kafkasya milletlerinin halk liderleri kendi milli birliklerini ve devletlerini oluşturmak için birtakım milli ve ideolojik faaliyetlere girişmişlerdir.¹⁷ Bu arada Lenin'in verdiği Nisan beyannamesi ile de azınlıkların tam bağımsızlıklarını kazanmalarının önündeki siyasi engel de kalkmıştır. Lenin, Bolşevik yönetiminin yanına Müslüman halkları çekebilmek için bu beyannameyi yayınlamıştır. Stalin de Ulusların Halk Komiserliği Dairesi'ne Turar Rıskulov, Feyzullah Hocayev, Mollanur Vahitov, Mir Said Sultan Galiyev, Neriman Nerimanov ve Halimcan İbrahimov'u getirerek müslümanların Bolşevik iktidarını desteklemelerini sağlamaya çalışmıştır.¹⁸

Sovyetler Birliği'nde 1918 Anayasası ile Rusya Sosyalist Federatif Sovyetler Cumhuriyeti (RSFSC) oluşturulmuştur.¹⁹ Rus İmparatorluğu'ndan ayrılan Ukrayna, Beyaz Rusya, Gürcistan, Azerbaycan, Türkistan ve Sibiryadaki bazı halklar için Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri oluşturulmuştur. Stalin Döneminde, Rus İmparatorluğu'ndan geriye kalan kısımda başkenti Moskova olmak üzere Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur.²⁰

Yeniden teşkilatlanan Ruslar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra toparlanarak Kızıl Ordu'yu kurmuşlardır. Bu süreçte Rusya kendini toparlarken Almanya'da gerçekleşen devrim sonrasında II. Wilhelm hükümeti yıkılmış ve Almanya'daki bu siyasi boşluktan istifade etmek isteyen Rusya, 13 Kasım 1918'de kendisine insani ve maddi kaynaklar açısından büyük zararlar verdiği gerekçesiyle Brest-Litovsk Anlaşması'nı iptal kararı almıştır.²¹ 6 Mayıs 1921'de Berlin'de Rusya ile Almanya arasında ticari ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesini öngören geçici anlaşma imzalanmıştır.²²

Rusya'da komünist enternasyonalin ilk zamanlardan itibaren dikkate alıp uygulamaya çalıştığı iki önemli meseleden biri Rusya'da her şehirde bir yer altı (gayri kanuni) komünist teşkilatın bulunması, diğeri ise bütün komünist partilerin bütün imkanlarla Sovyet Rusya'ya destek olmasıdır.²³

17 Arthur Sagadaev, “Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi”, *Avrasya Dosyası*, (Çev.: Cemalettin Tüney), Ankara, 1994, C. 1, S. 2, s. 30.

18 Chantal L. Quelqejay, “İhtilal ve İç Savaş Sırasında Azınlıktaki Müslümanlar”, *Stratejik Açından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*, (Haz.: S. Enders Wimbush), (Çev.: Yuluğ Tekin Kurat), Forum Yayınları, Ankara, 1988, s. 94.

19 Merve Suna, Özel, “Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları”, *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1914, C. 4, S. 2, s.104.

20 Merve Suna, Özel, “Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları”, *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1914, C. 4, S. 2, s.99-122.

21 Andrey Gromiko, *Anılarım*, (Çev.: Merve Arkan), Yazılama Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 39.

22 *Dokümanı Vneşney Politiki SSSR*, Cilt 4, Ministerstva İnastrannih Del SSSR Gosudarstvennoe İzdatelectvo Politiceskoy Literaturı, Moskva, 1960, s. 105.

23 David J. Dallin, *Sovyet Casusları*, (Çev.: Nüşet Baba), Yarı Yayınları, Ankara, 1968, s. 18.

Troçki de bu anlayışa sahip olmadığı gerekçesiyle Stalin tarafından suçlanmıştır. Stalin'e göre Troçki, Lenin'e ve Merkez Komitesinin Leninist çoğunluğuna karşı bir mücadele başlatmıştır. Troçki, partinin lideri Lenin'in hasta düştüğü sırada Bolşevik Komünist Parti'ye karşı saldırısını başlatmış, parti içindeki bütün Anti-Leninist unsurları etrafında toplamış ve parti politikasına karşı muhalif bir platform oluşturmuştur. Platforma "46 Muhalifin Açıklaması" adı verilmiştir.²⁴

Lenin, partiyi düzenbazlardan, bürokratlaşmışlardan, dürüst olmayanlardan, istikrarsız komünistlerden ve dış görünüşlerini değiştiren ama kalben Menşevik kalanlardan "temizleme kararı" almıştır. Bu amaçla 1921'de yapılan "temizlik" sonucunda yaklaşık 170.000 kişi, yani tüm parti üyelerinin yaklaşık yüzde 25'i, partiden ihraç edilmiştir.²⁵

Bu gelişmeler olurken, Sovyetler Birliği²⁶ "Komünist Gençlik Birliği" (Komsomol) en geniş Sovyet gençlik örgütü birkaç yıl içinde üye sayısını 36.3 milyona çıkarmıştır. Komünist Partisi her kesime ve her yaş grubundan insana ulaşmaya çalışarak kendi otoritesini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Nitekim "V. İ. Lenin Sovyetler Birliği İzci Örgütü" de 25 milyondan fazla çocuğu bir araya getiren kitlesel çocuk örgütü olarak 19 Mayıs 1922'de kurulmuştur.²⁷

30 Aralık 1922'de yapılan 1. Birleşik Sovyet Kongresi'nde Lenin ve Stalin'in önerisi üzerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulmuştur. SSCB, ilk başta Rusya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti (RSFSC), Trans-Kafkasya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti (TSFSC) Ukrayna Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti (USSC) ve Beyaz-Rusya Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti'nden (BSSC) oluşmuştur. Kısa süre sonra Türkistan coğrafyasında bağımsız Özbek, Türkmen ve Tacik Sovyet Cumhuriyetleri kurulmuştur. Böylece bütün bu cumhuriyetler SSCB'de birleştirilmiş ve bütün cumhuriyetlerin Sovyetler Birliği'nden serbestçe ayrılabilme hakları korunmuştur.²⁸

24 Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkın), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 302-325.

25 Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkın), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 287-295.

26 Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti 7 Kasım 1917'de kurulmuştur. Başkenti Moskova'dır. Rusya Federasyonu, Baltık Denizi'nden Pasifik kıyılarına Kuzey Kutup Dairesi'nden Orta Asya çöllerine kadar uzanmaktadır. Rusya iki kıta üzerinde Avrupa ve Asya'da yer alan çok çeşitli bölgeleri içine alır. Moskova'yla sanayi merkezi Leningrad'la Kuzey batı bölgesi, devasa düzlüklere sahip topraklar buğday ve petrol zengini Volga boyu, verimli Kuban ve sıcak Karadeniz kıyılarıyla Kuzey Kafkaslar, zengin maden yataklarıyla zenginleşmiş Urallar, Sibiry, Taygaları (kozalıklı bitkilerden oluşan orman) ve Kuril Adaları ile zengin Uzak Doğu'ya kadar uzanan bölgeyi kapsamaktadır. Bkz: *Ekim Devriminin 60 Yılı*, Novosti Press Ajansı Araştırma Kurulu (Çev.: H. Aksoy), Ser Yayınevi, Ankara 1977, s. 225; Rusya, Çarlık döneminden sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) olarak isimlendirilmiştir. Çok uluslu olan bu yapı, onbeş ayrı cumhuriyetten oluşup bu cumhuriyetlerden bazılarının sınırları içinde özerk cumhuriyetler, özerk vilayetler ve özerk bölgeler bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nde en yüksek yargı organı SSCB Yüksek Sovyeti'dir. Birleşik Cumhuriyet ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki diğer Sovyet cumhuriyetleri ile birleşen bağımsız bir Sovyet Sosyalist devlettir. Birleşik Cumhuriyetin kendi anayasası vardır ve bu anayasa SSCB anayasası ile uyum içindedir. Birleşik cumhuriyetin en yüksek yargı organı ise Birleşik Cumhuriyet Yüksek Sovyeti'dir. Özerk Cumhuriyet ise Birleşik Cumhuriyet'in bir parçasıdır. Özerk cumhuriyet SSCB'nin ve Birleşik cumhuriyetlerin hakları dışında kendi hukuki sınırları içindeki problemleri bağımsız olarak çözüme kavuşturma hakkına sahiptir. Özerk Cumhuriyetin kendine özgü anayasası SSCB anayasası ve Birleşik Cumhuriyetin anayasası ile uyum içindedir. Özerk Cumhuriyetin en yüksek yargı organı Özerk Cumhuriyet Yüksek Sovyeti'dir. Özerk vilayet ve Özerk bölgeler de Birleşik Cumhuriyetin bir parçasıdır. Bkz: Shirin Akiner, *Sovyet Müslümanları*, (Çev.: Tufan Buzpınar ve Ahmet Mutu), İnsan Yayınları, 1995, s. 22

27 *Ekim Devriminin 60 Yılı*, Novosti Press Ajansı Araştırma Kurulu (Çev.: H. Aksoy), Ser Yayınevi, Ankara, 1977, s. 87-88.

28 Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkın), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 297; V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 523.

1917'de hak ve özgürlüklerden bahseden Lenin ve Stalin birkaç yıl içinde ellerini güçlendirdikten sonra verdikleri vaatlerin aksine tutum ve davranış sergilemeye başlamışlardır. Lenin ve Stalin bir yandan muhalif kanadın sesini kısma çalışırken diğer yandan da Sovyetler Birliği'ndeki Müslümanların Sovyet Türk-İslam Cumhuriyetleri dışındaki İslam dünyası ile bağlantısını kesmeye çalışmıştır. Sovyet Müslümanlarının kutsal bölgelere yaptıkları hac ziyaretleri yasaklanmış, Kafkasya coğrafyası da dışarıdan gelebilecek bütün müslümanlara kapatılmıştır.²⁹

Kızıl Ordu birliklerinin hareketiyle 1921 Şubat'ında Gürcistan'da Menşevik Hükümeti yıkılmış ve burada Menşevik bir hükümet kurulmuştur. Stalin Gürcistan ile birlikte Ermenistan ve Azerbaycan'ı da içine alan bir Kafkasya Federasyonu oluşturmaya çalışmıştır. Böyle bir federasyon içinde etnik ayrılıklardan yararlanacak olan Moskova nihayetinde bölgede kesin otoritesini sağlayacaktı. Bu fikir Stalinizm'in devletleri, milletleri ve kitleleri kontrol etmenin tipik bir örneğiydi.³⁰

Komünizm üzerine inşa edilen Leninizm aynı zamanda Staliniz'in temellerini oluşturmuştur. Sovyet Rusya'da Komünizm'in temelleri üzerine inşa edilen Leninizm ve Stalinizm anlayışına karşı sürekli bir karşı çıkış olmuştur. Nitekim Rusya'da 1921'de Lenin ve Stalin'in Yeni Ekonomik Politika'sına (NEP) Lominadze, Şatskin, Troçki, Radek, Zinovyevev, Sokolnikov, Kamenev, Şliapnikov, Buharin ve Rikov karşı gelmişlerdir. Stalin ve Lenin'e göre bu kişiler Rusya'da Sosyalist gelişmenin olabileceğine inanmıyor, kapitalizmin önünde boyun eğiyor ve Rusya'da kapitalizmin gücünü kuvvetlendirmek için yerli ve yabancı sermayeye geniş imtiyazlar verilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Karşı tutumlarından dolayı 170 000 kişi yani parti üyelerinin dörtte biri partiden ihraç edilmiştir.³¹

Josef Stalin'in Devlet Başkanlığı Görevine Gelmesi

Stalin, Lenin tarafından 1922'de Komünist Parti genel sekreterliğine getirilmiştir. Böylece Stalin yönetimi ele geçirme aşamasına bir adım daha yaklaşmıştır.³² Komünist Parti'nin kurucusu ve lideri olan Lenin 21 Ocak 1924'te hayatını kaybetmiştir. Lenin'in ölümünden sonra Komünist Parti Başkanı Josef Stalin devlet başkanlığı görevine geçmiştir. Troçki, Lenin'in ölümünden hemen sonra iktidar talebinde bulunarak Mayıs 1924'te parti kongresinde Lenin'in halefinin Stalin değil kendisi olduğunun kabul edilmesini istemiştir.³³ Troçki, parti meclisinde sorunun oylanmasını tavsiye etmiştir. Kongrede yapılan oylama sonucu 748

29 Alexander Bennigsen, "Sovyet Müslümanları ve İslam Dünyası", *Stratejik Açından Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*, (Haz.: S. Enders Wimbush), (Çev.: Yuluğ Tekin Kurat), Forum Yayınları, Ankara, 1988, s. 314.

30 Roland Gaucher, *Sovyet Rusya'da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasi Cinayetler*, (Çev.: Reşat Uzman), Yeni Yayınlar, İstanbul, 1980, s. 159.

31 *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bolşevik)*, (Haz.: SBKB: Merkez Komitesinin Bir Komisyonu), (Yönt.: Ömer Özerturgut), Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970, s. 305.

32 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 536.

33 Michael Sayers ve Albert E. Kahn, *Sovyetlere Karşı Büyük Komplö 1917-1947*, (Çev.: İsmail Aydın), Yurt Kitap Yayınları, Ankara, 1990, s. 192.

Bolşevik delege Stalin'in Genel Sekreter olarak kalması yönünde oy kullanmıştır.³⁴ Stalin, Troçki tarafından ileri sürülen tezlerin Leninizm'e aykırı olduğunu ve Troçki'nin, Rusya'nın geleceği için bir tehdit olduğunu ileri sürmüştür. Mayıs'ta yapılan 3. Sovyetler Kongresi'nde sosyalizmin milli karakter taşıyacak biçimde kurulabileceği kabul edilmiş ve Troçki'nin tezleri yanlış bulunarak reddedilmiştir.³⁵ Ancak Troçki mücadelesinden vazgeçmemiştir. Nitekim 31 Aralık 1925'te Komünist Partisi'nin 14. kongresinde Zinovyev'in temsil ettiği muhalefet grubu lağvedilmiş bunun yerine Troçki, Zinovyev ve Kamenev'in oluşturduğu yeni bir muhalefet grubu kurulmuştur.³⁶ Troçki, Zinovyev ve Kamenev birleşik muhalefet oluşturmak için bir araya geldiklerinde Stalin, kendi nüfuzunu kullanarak onları destekleyen birçok kişiyi görevden almıştır. Bu kişilerin halka açık toplantılarını dağıtmak için kendi milis güçlerini kullanmaktan da çekinmemiştir. Bu kişilerin Lenin'in ve partinin mirasına ihanet ettikleri propagandası yapılmıştır.³⁷ Stalin, bu kongrede Lenin'in izinden gideceğine Kızıl Ordu'nun ve Kızıl donanmanın güçlendirilmesine çalışacağına, Komünist Enternasyonal'in ilkelerine bağlı kalacağına ant içmiştir.³⁸

15. Komünist Kongresi 2 Ocak 1927 tarihinde toplanmış ve merkez komitesinin raporu Stalin tarafından okunmuştur. Bu rapora göre dış politikada barışçıl olunması, içeride sanayinin geliştirilmesi için disiplinli bir çalışmanın yapılması planlanmıştır. Bundan dolayı tarımın kolektifleştirilmesi ve kulakların (zengin toprak sahibi) ekonomik hakimiyetlerine son verilmesine karar verilmiştir. Kendi istekleriyle kooperatiflere katılan köylüler sayesinde kolhozların³⁹ geliştirilmesine karar verilmiştir.⁴⁰ Nihayetinde kolektifleştirme, Sovyetler Birliği Merkez İcra Komiserler heyetinin aldığı kararla 16 Mart 1927 de başlamıştır. "Kolektif ziraat" adıyla uygulanmaya başlanan bu karar, Sovyetler Birliği'nde, başta Azerbaycan olmak üzere tüm Kafkasya'da mukavemetle karşılaşmıştır.⁴¹ Kolektifleştirmeye karşı gelenler tutuklanmış, kurşuna dizilmiş, çalışma kamplarına gönderilmiş yada sürgün edilmiştir.

Stalinizm uygulamalarıyla bir yandan halkın ekonomik varlıklarına el konulurken diğer yandan da siyasi baskılar devam etmiştir. Nitekim 14 Kasım 1927'de Merkez Komitesi ve Merkez Kontrol Komisyonu birleşik oturumunda alınan karar gereği Troçki ile Zinovyev partiden ihraç

34 Michael Sayers ve Albert E. Kahn, *Sovyetlere Karşı Büyük Komplolara 1917-1947*, (Çev.: İsmail Aydın), Yurt Kitap Yayınları, Ankara, 1990, s. 192.

35 Aragon ve Andre Maurois, *B. Amerika - S. Rusya 1917-1960 Paralel Tarih ve Görüşmeler*, (Çev.: Galip Üstün), Cem Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 415.

36 Lev Troçki, *Troçki Stalin'i Anlatıyor*, (Çev.: Nadir Güzel), Refet Zaimlar Kitabevi, İstanbul, 1948, s. 226.

37 Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, (Çev.: Kezban Acar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 615.

38 *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bolşevik)*, (Haz.: SBKB: Merkez Komitesinin Bir Komisyonu), (Yönt.: Ömer Özerturgut), Aydınlik Yayınları, Ankara, 1970, s. 318.

39 Rusya'da birkaç köyü bünyesinde barındıran tarımsal birlik. Bkz: Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkın), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 336.

40 Aragon ve Andre Maurois, *B. Amerika - S. Rusya 1917-1960 Paralel Tarih ve Görüşmeler*, (Çev.: Galip Üstün), Cem Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 419.

41 V. Dubrovskiy, "Sovyet Gözlüğü ile Bugünkü Azerbaycan", *Dergi: Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü*, Münih, 1962, S. 30, s. 67.

edilmiştir.⁴² Stalin iktidarını sağlamlaştırmak için kendine muhalif olarak gördüğü veya ileride kendisine isyan edebilecek kişileri çeşitli yollarla bertaraf etmeye çalışmıştır. Nitekim merkez komite teşkilatı içinde Soltz, Jaroslavski ve Skriatov'un idare ettikleri bir istihbarat teşkilatı da Stalin'in adına çalışmakla görevlendirilmiştir. Bu istihbarat grubu muhalif olan üyelerin bir kara listesini yapmak, gerekirse Çarlık dönemine ait zabıt arşivlerine başvurularak bu kişilerin geçmişini araştırmakla görevlendirilmiştir. Kuruşçev'in ifadesine göre Stalin, Sovyetlere mensup her şahıs hakkında her çeşit belgenin bulunduğu arşive sahiptir. Stalin muhaliflerin Rusya'ya karşı İngilizlerle işbirliği yaptığını, bu kişilerin Rusya'ya düşman olduklarını ifade ederek uygulamalarını meşru zemine oturtmaya çalışmıştır. Ayrıca Stalin, kendisine ve Lenin'e muhalif olarak gördüğü Troçki, Zinoviev ve Kamenev ile Yahudi oldukları için değil muhalif oldukları için onlarla mücadele ettiğini belirtmiştir.⁴³

Josef Stalin'in İktidarını Güçlendirme Çalışmaları

Stalin, Sovyetler Birliği'nde Komünist Parti'nin politikalarını belirleyen en üst karar organı olan Polit Büro'yu kurarak Stalinizm'i güçlendirmeye çalışmıştır. 19 Aralık 1927'de kurulan Polit Büro'da N. Buharin, S. Voroşilov, M. Kalinin, V. Kuybiçev, V. Molotov, A. Rikov, Y. Rudzutak, J. Stalin ve M. Tomski görev almıştır.⁴⁴ Moskova Hükümetim Troçkistleri teşkilat mensuplarını Sovyet hükümetini yıkmaya yönelik bir faaliyete girişmek, Almanya, Polonya ve Japonya ile işbirliği yapmakla suçlamıştır.⁴⁵ 27 Aralık 1927 yılında toplanan XV. Komünist Partisi Birliği Kongresi'nde alınan kararla Stalin'in tüm eski rakipleri istifa ettirilmiş veya sürgün edilmiştir.⁴⁶

Troçki, Sibirya'daki Çin sınırına yakın bir bölge olan Kazak Sovyet Cumhuriyeti'nin Başkenti Alma Ata'ya sürgün edilmiştir. Fakat Troçki'nin sürgün edilmesi onu Stalin ve taraftarları aleyhine faaliyet yürütmekten alıkoyamamıştır. 27 Aralık 1927'de Troçkist stratejistlerin en etkililerinden olan Alman ajanı ve diplomat Nikolay Krestinski, Troçki'ye, gelecek yıllarda izlenmesi gereken stratejiyi anlatan bir mektup göndermiştir. Plana göre Troçkistler ajitasyon yapmak yerine partiye dönmeye çalışmalı, Sovyet hükümetinde kilit noktaları ele geçirmeli ve iktidar mücadelesini hükümet aygıtlarının içinde sürdürmelidir. Bu plan Troçki tarafından makul karşılanmış ve cezası bittikten sonra Komünist Parti'ye geri dönmüştür.⁴⁷

42 Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkin), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 302.

43 Lev Troçki, *Troçki Stalin'i Anlatıyor*, (Çev.: Nadir Güzel), Refet Zaimlar Kitabevi, İstanbul, 1948, s. 185; V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 531.

44 Aragon ve Andre Maurois, *B. Amerika - S. Rusya 1917-1960 Paralel Tarih ve Görüşmeler*, (Çev.: Galip Üstün), Cem Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 419.

45 George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), Selenge Yayınları, İstanbul, 2009, s. 451.

46 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 531.

47 Lev Troçki, *Troçki Stalin'i Anlatıyor*, (Çev.: Nadir Güzel), Refet Zaimlar Kitabevi, İstanbul, 1948, s. 226; Michael Sayers ve Albert E. Kahn, *Sovyetlere Karşı Büyük Komplö 1917-1947*, (Çev.: İsmail Aydın), Yurt Kitap Yayınları, Ankara, 1990, s. 199-203; Abdurakhman Avtorkhanov, *Stalin and the Soviet Communist Party*, İnstitute For The Study of The USSR, Münich, 1959, s. 27.

Rusya’da Stalinizm’in uygulamalarıyla 1927’de büyük ölçekli ve zorla sanayileşme gerçekleşirken, yerinden edilmeler, zorluklar ve bazı ekonomik gelişmeler meydana gelmiştir. Bu yıllarda tarım zorunlu olarak kamulaştırılmış, modernleşmenin yanında, kıtlık ve ölüm oranında büyük artış yaşanmıştır.⁴⁸ 1928’in ortalarında Buharin ve taraftarları ile Stalin arasında özellikle tarım ve hububat konularında şiddetli tartışmalar yaşanmıştır. Buharin özellikle sanayileşmenin hızlandırılmasından yana olmadığını, sanayileşme sürecinin işçi sınıfı ile köylüler arasındaki ittifakı bozduğunu ifade etmiştir. Buharin ve Troçki muhalefette sürekli Stalin’in karşısına dikilmişlerdir.

Troçki, 20 Ocak 1929’da yeniden Rusya aleyhine gizli bir parti kurmak ve faaliyette bulunmak ve Rus Hükümeti’ne karşı silahlı bir ayaklanma hazırlamakla suçlanmıştır.⁴⁹ Troçki, parti içi muhalefeti, tutum ve davranışları yüzünden 22 Ocak 1929’da Sovyetler Birliği sınırları dışına yeniden sürgün edilmiştir. Bu sürgünle beraber 12 Şubat’ta İstanbul’a gelmiş ve ailesiyle beraber Büyükkada’ya yerleşmiştir.⁵⁰ Nitekim bu sürecin ardından Troçki’nin İstanbul adalarından sonra Fransa, Norveç ve nihayet Meksika serüveni başlamıştır.⁵¹ Ancak Stalin’in Troçkistlerle mücadelesi sonra ermemiş 1923’te başlamış olan bu mücadele 1933’e kadar sürmüştür.⁵²

1920’li yıllarda Sovyetler Birliği içinde Rus olmayan grupların Komünist Parti’de yer almaları desteklenmiştir. Ancak 1933 yılından sonra Stalin “yeniden Ruslaştırma” politikasına dönmüştür.⁵³

1928’den itibaren Stalin, Bolşevik rejime muhalefet eden veya etmeyen aydınlarla beraber neredeyse tüm milliyetçi Müslüman aydınları, devrim öncesi İslam temsilcisi ve savunucularının tamamını tasfiye etmiştir. Böylece 1928’de SSCB’de İslam’a karşı da büyük bir saldırı başlatılmıştır.⁵⁴ Akabinde, 1929’da kolhozların sayısının artırılmasıyla birlikte Stalin’in önemle üzerinde durduğu konu köylerin kulaklardan (varlıklı toprak sahipleri) temizlenmesi planı da gerçekleşmeye başlamıştır.⁵⁵ Alınan bu kararın uygulanması için köylerde bulunan Komünist

48 Christopher Andrew and Vasili Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive-The KGB in Europe and the West*, The Penguins Press, London, 1999, s. 52; V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 535.

49 Aragon ve Andre Maurois, *B. Amerika - S. Rusya 1917-1960 Paralel Tarih ve Görüşmeler*, (Çev.: Galip Üstün), Cem Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 421.

50 Lev Troçki, *Troçki Stalin’i Anlatıyor*, (Çev.: Nadir Güzel), Refet Zaimlar Kitabevi, İstanbul, 1948, s. 226; Michael Sayers ve Albert E. Kahn, *Sovyetlere Karşı Büyük Komplö 1917-1947*, (Çev.: İsmail Aydın), Yurt Kitap Yayınları, Ankara, 1990, s. 199.

51 Roland Gaucher, *Sovyet Rusya’da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasi Cinayetler*, (Çev.: Reşat Uzmen), Yeni Yayınlar, İstanbul, 1980, s. 208; Kaynakların belirttiğine göre Troçki 1940 yılında Meksika’da, Stalin’in suikastine kurban gitmiştir. Daha detaylı bilgi için Bkz: V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 531.

52 K. İvanov, *Lenincilik ve Sovyetler Birliği Dış Politikası*, Konuk Yayınları, İstanbul, 1976, s. 63.

53 Merve Suna, Özel, “Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları”, *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1914, C. 4, S. 2, s.108.

54 Arthur Sagadaev, “Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi”, *Avrasya Dosyası*, (Çev.: Cemalettin Tüney), Ankara, 1994, C. 1, S. 2, s. 30. s. 30.

55 N. Semenov, *Sovetenskoj Sud i Karatılınaya Politika*, İnstitute fort he Study of the History and İnstitutions of the USSR, München, 1952, s. 25.

Partisi Gençlik Hareketi'nin (Komsomol) kullanılmasına karar verilmiştir. Bu hareketteki kişiler genelde fakir ailelerden olup zengin ailelerin geleneksel hakimiyet ve uygulamaları yüzünden dışlanmış kimselerden oluşmuştur. Plana göre fakir köylüler ve Komsomol'daki kişiler, zengin köylüleri “kulak” oldukları gerekçesiyle yetkililere ihbar edecek; sonra tehdit ve hile ile diğerlerini kolektif çiftliklere (kolhoz) katılmaları için imza atmaya ikna edeceklerdir. Bu uygulama Rus yetkililerce, kolektifleştirmenin uygulanması için bulunmaz bir fırsat olarak görülmüştür.⁵⁶

Stalinizm prensibinde İdeolojik olarak Marksist Sovyet ülkesinin sanayileşmesinin, sosyalist devrimin sonucu değil ön şartı olarak kabul edilmiştir.⁵⁷ Rusya'da Stalinizm uygulamaları sonucu sanayinin gelişmesi ve üretimin artması ile yeni işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. 1929 yılında hükümet, “Cezaevlerindeki Tutukluların İstihdam Edilmesi Meselesi” adında yeni bir karar almıştır. 21 Nisan 1930'da Halk Komiserleri Konseyi “Çalıştırma Kamplarının Meselesi” adlı yeni bir karar kabul etmiştir. 25 Nisan 1930'da Çalışma Kampları Genel Yönetimi (GULAG) kurulmuştur. Stalin döneminde çoğu suçlu mahkumlardan oluşmak üzere çeşitli suçlara istinaden tutuklanan iki milyondan fazla insan çalışma kamplarına alınmıştır.⁵⁸

Tutuklular üretimin artırılması için çalışma kamplarına alınırken Stalin'in politikalarına karşı olanlar da tutuklanmıştır. Stalin ileri gelen bilim insanlarını, yazarları, sanatçıları ve sanayi kollarında yetişmiş en tecrübeli idarecileri dahi muhalif oldukları gerekçesiyle tasfiye etmiştir. Milli cumhuriyetlerin hükümet ve Komünist Parti Merkez Komite kadrolarını kurşuna dizdirmiş, 10 milyonu aşan Sovyet vatandaşını da toplama kamplarına göndermiştir. Uygulanan politikalar sonucu 7 milyona yakın Ukrayna, Kırım, Belarus ve Kuzey Kafkasya halkı 1932-1933 yıllarında açlıktan hayatını kaybetmiştir.⁵⁹

Almanya'da Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle Almanya ile Rusya arasında gerginlikler yaşanmaya başlamıştır. İki ülke arasındaki bu gerilim Rusya ile diğer büyük devletlerle diyalogun hızlanmasına yol açmıştır. Nitekim 1934'te Rusya, Milletler Cemiyeti'ne girmiş, 1935'te de Fransa ve Çekoslovakya ile karşılıklı yardım anlaşması imzalamıştır.⁶⁰ Böylece Avrupa'daki Hitler Almanya'sını bir tehlike olarak gören Stalin başkanlığındaki Rusya, Doğu Avrupa'daki Slav devletlerine yaklaşıp Panslavizm politikasını harekete geçirerek Almanya'nın doğu yolunu kesmeye çalışmıştır. Stalin Slavları yanına çekebilmek için Almanya'nın Slavlara karşı savaş hazırlığında olduğu düşüncesini yaymaya çalışmıştır. Rus yetkili M. Litvinov özellikle Çekoslovakya'yı Almanlara karşı Rusya'nın yanında yer almaya teşvik etmiştir. Bunun için

56 Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, (Çev.: Kezban Acar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 619.

57 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s.535; Paul Dukes, *A History of Russia*, Macmillan Press, London, 1994, s.537.

58 Nurbek Khairmukhanmedov, “Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye uygulamaları ve Çalıştırma Kampları”, *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, 2007, S. 41, s. 161.

59 G. Kostyuk, “İkinci Dünya Savaşı'nın Hazırlanmasında Molotov-Ribbentrop Paketi'nin Önemi”, *Dergi: Sovyetler Birliği'ni Öğrenme Enstitüsü*, Münih, 1960, S. 19, s. 80.

60 *Berlin Hakkında Sovyet Notası: Bir Tahlil*, Amerikan Haberler Merkezi, Ankara, 1959, s. 3.

de Panslavizm politikasını kullanmıştır. Bu konuda M. Potemkin'i de yanına alan Litvinov, Balkanlardaki bir dizi gezi ve görüşmelerde bulunarak burada Avrupa'ya karşı bir güvenlik duvarı oluşturmaya çalışmıştır.⁶¹

1935 Şubat'ında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri yedinci kongresinde 1924'te kabul edilmiş olan SSCB Anayasasının değiştirilmesine karar verilmiştir. Bu anayasa ile seçim sisteminin demokratikleştirilmesine, genel, eşit ve gizli oya dayanan doğrudan seçim sisteminin uygulanmasına karar verilmiştir. Çünkü 1924'ten 1935'e kadar Stalinizm politikası çerçevesinde birçok plan hayata geçirilmiştir. Nitekim Rusya'da yeni bir Sosyalist sanayi oluşturulmuş, kulaklar ortadan kaldırılmış kolektif çiftlik sistemi belirli bir başarıya ulaşmış, Sovyet toplumunun temeli olan milli ekonominin her alanındaki üretim araçları üzerinde Sosyalist mülkiyet kurulmuştur.⁶² Bu dönemde işçiler tamamen disiplin altına alınmış devrimin ortaya çıkardığı işçi komiteleri tasfiye edilerek işçi sendikaları devlet organları haline getirilmiştir.⁶³

Milyonlarca küçük bireysel köylü çiftliklerinin büyük çaplı üretim yapan çiftliklere dönüşmesinin sağlanması için traktör fabrikaları ve modern tarım makinaları fabrikası kurularak ziraat modern tarım makinalarıyla donatılmıştır. Çünkü Stalinizm modern tarım araç ve gereçlerinin ülke içinde üretilmesi ve tarımın modern yöntemlerle devlet çiftliklerinde yapılması temeli üzerine programlanmıştır. Stalinizm'in uygulamaları sonucu Fabrikalar, işletmeler, ulaşım araçları, bankalar ve ticaret devlet tekeline girmiştir. Stalin'e göre kapitalist ülkeler Sovyetler Birliği'nin sosyalist iktisadının güçlenmesini kapitalizm'e karşı bir tehdit olarak gördükleri için istememişlerdir.⁶⁴

Dış politikada Panslavizm politikasıyla üstün olmaya çalışan Stalin, iç politikada mutlak hakimiyeti sağlayabilmek için en ağır uygulamalara başvurmuştur. 1936-1937 yıllarında ve daha önce parti içinde yapılan temizlik esnasında, sözde burjuva-milliyetçileri, halk düşmanları ve hatta Sovyet rejiminin kuruluşuna katılmış olan yüksek parti yöneticilerini dahi tasfiye etmiş ya da ortadan kaldırmıştır.⁶⁵ 1935-1938 yılları arasında da 1.116.500 kişi partiden uzaklaştırılıp tutuklanmıştır.⁶⁶ Tasfiye edilen ve tutuklananların birçoğu Sibiryaya gibi uzak bölgelerdeki çalışma kamplarına gönderilmiştir. 1930'larda uygulanan büyük tasfiye hareketi zorunlu çalışma kamplarını doldurmuştur. Bolşevik liderlerinin neredeyse tümü ortadan kaldırılmıştır.⁶⁷

61 Hans Kohn, *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*, (Çev.: Agah Oktay Güner), Kervan Yayınları, İstanbul, 1983, s.250; Gregoire Gafenco, *Rus-Alman Harbinin İçyüzü*, (Çev.: Tefik Sadullah ve Yekta Teksel), Tasvir Neşriyatı, İstanbul, 1943, s. 61.

62 *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bolşevik)*, (Haz.: SBKB: Merkez Komitesinin Bir Komisyonu), (Yönt.: Ömer Özürtugut), Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970, s. 400.

63 Gün Zileli, *Stalinizm: Bir İdeolojinin İflası*, Maki Bas Yayınları, İstanbul, 2010, s. 93; Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkin), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 387.

64 Josef V. Stalin, *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkin), İnter Yayınları, İstanbul, 1990, C. 15, s. 321.

65 Ramazan Traho, "Rusya Federasyonu İçinde Adige Muhtar Eyaleti Kuruluşunun 40. Yıldönümü", *Dergi: Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü*, Münih, 1962, S. 30, s. 90.

66 Abdurakhman Avtorkhanov, *Stalin and the Soviet Communist Party*, Institute For The Study of The USSR, München, 1959, s. 281.

67 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 548.

Stalin, casus, katil ve sabotajcı olarak suçladığı birçok kişiyi Komünist Parti'den ve Sovyet organlarından tasfiye ederken 1937'de Tuhaçevski, Yakir ve Uboreviç, bir yıl sonra da Rezengolz, Rikov, Buharin ve bunun yanı sıra birçok kişiyi de kurşuna dizdirmiştir.⁶⁸ 1917 öncesinde partiye katılmış olup Stalin taraftarı olmayan eski Bolşevikler büyük ölçüde partiden temizlenmiştir. Vyaçeslav Molotov gibi Stalin'in yakınında olan birkaç isim dışında önemli liderlerin hiçbiri kalmamıştır.⁶⁹

Sovyetler Birliği'nde 12 Aralık 1937'de yasama seçimleri yapılmış ve tek aday olan Stalin bu seçimi kazanarak muhalifleri ezmek, sosyalizmi gerçekleştirmek ve Stalinizm'i hakim kılabilmek için kendinde daha fazla güç bulmuştur.⁷⁰

Stalin tarafından uygulanan büyük terör tüm Sovyet halklarını etkilemiştir. Ancak Balkarlar, Kırım Türkleri, Karaçaylar, Ahıskalı Türkler ve hatta Kafkasya'nın neredeyse bütün halkları bu tasfiye sürecinden daha çok etkilenmişlerdir. Yerel yetkililer 1938'in başında tasfiye edilmiş ve Türk nüfuslu bölgeler Rus Gizli Haberalma Teşkilatı'nın yetkileri tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Sadece Karaçay'da 875'i kadın en az 8000 çiftçi tutuklanmış, tutuklananların çoğu idam edilmiş birçoğu da Kafkasya'daki çeşitli kamplara gönderilmiştir.⁷¹ Rusya'nın Transkafkasya güvenlik sorumlusu Lavrenti Beria, Stalin'in gözüne girebilmek için Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'da yaşayan halklara karşı büyük bir katliama girişmiştir. Bilhassa aydınlar sabaha karşı evlerinden alınıp mahkemeye dahi çıkarılmadan öldürülmüştür. Bu kişilerin yakınları ve çocukları ya çalıştıkları çeşitli işlerden atılmış ya da Sibiry'a'daki çalışma kamplarına gönderilmiştir.⁷²

Stalin tasfiye hareketlerini yürütürken Rusya'nın gizli istihbarat ağından büyük ölçüde istifade etmiştir. Nitekim Lenin'in ve Kızıl Ordu'nun temizleme operasyonlarını yerine getiren ÇEKA (Bütün Rusya'nın Karşı İhtilalcılar ve Sabotajlarla Savaşan Fevkalade Komisyonu) birçok karşı devrimci komployu, ayaklanmayı açığa çıkartmıştır. ÇEKA daha sonra gizli polis teşkilatı haline dönüştürülmüştür. Daha sonra da Rus Dışişleri (NKVD) ve Rus İçişleri Bakanlığı (MKVD) bünyesinde idare edilen bu teşkilat Stalin'in temizlik hareketlerinde de aktif rol almıştır. Bu teşkilattaki istihbarat elemanları, apartmanlarda, bürolarda, fabrikalarda açıkçası her alanda gizli görevler yürüterek Stalin'in iktidarının pekişmesine hizmet etmiştir.

68 Josef V. Stalin, *Leninizmin Sorunları*, (Çev.: Muzaffer Ardos), İlykay Basımevi, Ankara, 1977, s. 715; L. İ. "L. Medvedko, 3. Mehlic:Vstupavşii İz Teni Vojda", *Perekrestki Epoh*, (Re.: V. İ. Şeremet, İ. A. Kuzin), Tehnolojiçeskaya Şkola Biznesa, Moskva, 1998, s. 220.

69 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 535; Paul Dukes, *A History of Russia*, Macmillan Press, London, 1994, s. 548.

70 *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bolşevik)*, (Haz.: SBKB: Merkez Komitesinin Bir Komisyonu), (Yönt.: Ömer Özürtugut), Aydınlik Yayınları, Ankara, 1970, s. 441.

71 Comins-Richmond, Walter, "Sovyetlerin Türk Halklarını Sürgün Etmesi", *Türkler*, (Çev.: Erhan Yükselci), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, C. 18, s. 872.

72 Sandro İberieli, *Gürcü Halkının Tarihi*, (Haz.: Zeynep Aytekin), Cinius Yayınları, İstanbul, 2014, s. 447.

Bu istihbarat teşkilatının adı daha sonra KGB (Devlet Güvenlik Teşkilatı) adını almış⁷³ ve Sovyetler Birliği dağılana kadar o yapıda devam etmiştir. Bununla birlikte Stalin, Rusya’da Sovyet Genelkurmayı Haber Alma Teşkilatı (GRU) ve Sivil Haberalma ve Karşı Casusluk Teşkilatı’nı (STB) kullanarak iktidarını sağlamlaştırmıştır. Nitekim 1937-1938 yıllarında Stalin’in emriyle her ay yaklaşık 40.000 kişi idam edilmiştir. Bu sayılar, Rusya’da Stalin eliyle yapılan temizlik hareketinin boyutlarının somut bir şekilde ortaya konulması açısından önemlidir.⁷⁴ Adı geçen dönemde, kitaplar, eğitim, sinema ve radyo yayınları yalnız komünist dünya görüşüne göre ayarlanmış, Stalin’in hoşuna gitmeyen bütün kültür ve sanat hareketleri büyük sansüre maruz kalmıştır. Böylece Rus gençlerinin kafası gerçeklere yalnız bir açıdan yaklaşan bir boyuta getirilmiştir. Rusya’da kurulan Komünist Akademisi’ne göre bunun en önemli amacı da Komünizm’in kurulması ve tüm dünyaya yayılma politikası olarak belirtilmiştir. Tüm dünyada komünizmin egemenliğinin sağlanması için de iki yol belirlenmiştir:

1. Bütün devletlerin içine ihtilal tohumları ekerek komünizm taraftarı olan grupların dışında kalanları tasfiye etmek.

2. Komünist olmayan devletleri ya işgal ederek veya orada kurulacak kukla hükümetler yoluyla ele geçirip daha uzaklara sıçramak için stratejik noktalar elde etmek.

Bullitt bu durumu şöyle ifade etmektedir:⁷⁵

“Komünizm son amacına erişmek için yalnız Sovyetler Birliği’nin askeri, siyasi ve iktisadi imkanlarını kullanmakla yetinmez. Beşinci kolları (Hedef ülke sınırları içinde bulunan ve diğer devletlere çalışan resmi yada sivil istihbarat örgütleri) bütün devletlerin en mahrem köşelerine kadar sokar. Bu adamlar Moskova’dan aldıkları emre göre hareket ederler. Demokrat memleketlerde bu teşkilat kendisini Komünist Partisi maskesi altında saklar. Demokrat devlet sisteminin kendisine verdiği basın hürriyeti gibi bütün hürriyetleri yine bu demokrat devleti yıkmak için kullanır.”

Rusya’nın ve komünizmin uyguladığı bu politikayı Kafkasya politikasında da görmek mümkündür. Nitekim Rusya’nın ve komünizmin bölgedeki siyasi ve askeri nüfuzu, beraberinde kolonizasyon sistemini getirmiştir.

Kafkasya’da 1939’un sonunda Latin Alfabesi yerine de Rus-Kiril alfabesinin kullanılması zorunluluğunun getirilmesiyle Sovyet Müslümanları, Türkiye’den ve Türk dünyasından soyutlanmaya çalışılmıştır. Bu uygulamalar Bolşevik liderlerin Sovyet nüfuzundaki Türkistan ve Kafkasya’yı Ruslaştırma sürecini hızlandırma düşüncesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁶

73 Vladimir Sakharov, *Yüksek Seviyeli Bir Sovyet Diplomatının İşşaatı: Ortadoğu’da Kızıl Çember*, (Çev.: Ali Toker), Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1981, s. 10; V. A. Karpinski, *SSCB Toplum ve Devlet Düzeni Stalinist Anayasa 1917-1947*, (Çev.: Selim Yanyeli), Varyos Yayınları, İstanbul, 1991, s. 28; William C. Bullitt, *Asıl Büyük Dünya*, (Çev.: Halit Çakır), Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 72.

74 A. Soljenitsyne, A. Sakharov, L. Pliutch, ve M. Cemiloğlu, *Sovyet Rusya’da Hürriyet Mücadelesi*, (Çev.: Vecdi Bürün), Yağmur Yayınları, İstanbul, 1977, s. 80.

75 William C. Bullitt, *Asıl Büyük Dünya*, (Çev.: Halit Çakır), Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 85.

76 Arthur Sagadaev, “Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi”, *Avrasya Dosyası*, (Çev.: Cemalettin Tüney), Ankara, 1994, C. 1, S. 2, s. 30.

Komünizm adına dikta rejimi kuran Lenin, Stalin ve yandaşları 1921-1941 yılları arasında halkta manevi değerler açısından büyük tahribat oluşturmuştur. Komünist ideolojik eğitimle halk, Lenin ve Stalin gibi komünist liderlere tapma derecesine yükselmiştir.⁷⁷

Stalin kendi sistemi olan Stalinizm'i sadece çelik yumruklu kontrol, baskı ve korkuya dayandırmak istememiştir. Dolayısıyla Stalinizm'in ağır koşullarını yumuşatmak için "Hayat daha güzel, hayat daha mutlulukla dolmuştur" sloganı kullanılmıştır. Stalinizm'in özendirilmesi için işçiler yeni giysiler, bisikletler, pikaplar, radyolar, porselenler, ve piyanolarla ödüllendirilmiştir. Kişiler boş zamanlarını sadece parti veya üretim toplantılarında değil partilerde ve danslarda geçiriyormuş izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Mutluluk toplumun her kesimine nüfuz etmiş bir olgu olarak işlenmeye çalışılmıştır. Gazetelerde sadece düşmanlar ve tasfiye ile ilgili haberler değil yeni moda kıyafetlerle ilgili reklamlar ve parklardaki karnavallarla ilgili haberler yapılmıştır. Filmler, popüler eğlence, müzik, sanat ve edebiyat Stalinizm'in ağır uygulamalarını maskeleyen bir perde olarak halka sunulmaya çalışılmıştır. Bu durum tezatlarla dolu Stalin sisteminin bir parçası olarak kendini göstermiştir.⁷⁸

İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Stalinizm Politikası

Stalin, 1939'da Komünist Parti'nin XVIII. kongresinde Almanya ile Rusya'nın çıkarlarının aynı yönde olduğunu ancak Batılı devletlerin iki tarafı da kışkırtarak Almanya ve Rusya'yı karşı karşıya getirmek istediğini belirtmiştir.⁷⁹ Stalin'e göre İngiltere ve Fransa Hitler'i Sovyetler Birliği'ne saldırıya geçmeye teşvik etmiştir. Böylece Batı Avrupa, Almanya'nın saldırgan tutumundan uzak kalmış olacak, dahası İngiltere ve Fransa bu iki devletin birbirini tüketmesini uzaktan seyredeceklerdi. Stalin'e göre Rusya, Molotov-Ribbentrop Anlaşması'yla Batılı güçlerin Rusya'nın başına gelmesini ümit ettikleri bu çatışmadan uzak durmak için Almanya ile anlaşma yoluna gitmiştir.⁸⁰

Rusya bir yandan Almanya ile çeşitli anlaşmalar yaparken diğer yandan da Hitler Almanya'sının saldırgan politikalarından endişe duymaya başlamıştır. Her geçen gün Almanya'yı artık ciddi bir tehdit olarak görmeye başlayan Stalin, Sovyetler Birliği'ndeki çeşitli etnik unsurları Rus Milliyetçiliği çerçevesinde birleştirmeye çalışmıştır. Böylece Stalinizm ile Rus Milliyetçiliği aynı anlam ve değerleri ifade eden bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda Stalinizm, Sovyetler Birliği'ndeki Ruslarla Rus olmayanların gerek yasalar gerekse ideolojik kavramlar vasıtasıyla Sovyetleştirilmesine, SSCB'de siyasi ve kültürel açıdan tek düzeliğin sağlanmasına hizmet etmeye başlamıştır.⁸¹

Josef Stalin, henüz Alman saldırısından önce Rus yönetimini güçlendirmek, partiyi ve devlet kurumlarını koordine etmek amacıyla 7 Mayıs 1941'de Halk Komiserleri Konseyi Başkanlığı

77 Sandro İberieli, *Gürcü Halkının Tarihi*, (Haz.: Zeynep Aytekin), Cinius Yayınları, İstanbul, 2014, s. 447.

78 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 549.

79 Abdurahman Avtorhanov, "İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya-Sovyetler Birliği Antlaşmalarının Gizli Yönleri ve Gelişmeler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (Haz.: Ömer Barış), İstanbul, 2004, S. 88, s. 117.

80 Nikita Sergeyeviç Kruşçev, *Kruşçev'in Anıları*, (Çev.: Mehmet Harmancı), İstanbul, 1971. s. 165.

81 Merve Suna, Özel, "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1914, C. 4, S. 2, s.111.

görevini üstlenmiştir. Konseyin askeri temsilciliğine de Stalin'in danışmanı olan Mareşal Boris Şapaşnikov getirilmiştir. Ardından Stalin, kendisini Sovyet Silahlı Kuvvetleri'nin başkomutanı olarak atamıştır.⁸² Hitler Almanya'sı 22 Haziran 1941'de Stalin idaresindeki Sovyetler Birliğine karşı Barbarossa Hareketi denen planla saldırmıştır. Alman saldırısı üzerine Stalin, bu saldırıyı bertaraf etmek ve Almanlara karşı kesin bir başarıya ulaşmak için İngiltere ve Amerika'nın desteğine ihtiyaç duymuştur. Stalin'in talepleri sonucu İran Körfezi ve Kafkasya üzerinden Hitler Almanya'sına karşı Rusya'ya İngiliz ve Amerikan yardımı ulaştırılmıştır.⁸³ Almanya'ya karşı Batı Avrupa'da ikinci cephenin açılmasıyla da Stalin rahat bir nefes almıştır.

Stalin, Almanya'ya karşı Sovyetler Birliği'nde Rus milliyetçiliğini ön plana çıkarırken Balkanlar dolayısıyla Doğu Avrupa'da da Panslavizm politikasını yürütmüştür. Nitekim Stalin'in direktifleriyle biri nisan diğeri ise Ağustos olmak üzere 1942 de iki defa Slav kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrelerle savaşta Balkanlardaki ve Doğu Avrupa'daki Slavların Almanlara karşı Rusların yanında savaşa girmesine çalışılmıştır.⁸⁴

Hitler karşısında zor durumda olan Stalin, Slavların yanı sıra Kafkasya'daki ve Türkistan'daki Müslüman halkların desteğine de ihtiyaç duymuştur. Stalin, Müslümanlara karşı olan tutumunu yumuşatarak 10 Haziran 1942'de toplanan Sovyet Müslümanları Kongresi'nde Kafkasyalı Müslümanlardan Rusya için destek talebinde bulunmuştur.⁸⁵ Stalin, Türkiye'nin Rusya ile dostluk ilişkilerini geliştirmesini ve İkinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın yanında yer almasını ısrarla istemiştir. Şayet Rusya'nın yanında yer almayacaksa en azından tarafsız olmasını istemiştir.⁸⁶

İkinci Dünya Savaşı, Sovyet Müslümanları açısından bir dönüm noktası olmuştur. Genel olarak bu süreçte Müslümanların dini ve milli özgürlüklerini rahatça yaşayabilmeleri konusunda bir iyileşme yaşanmıştır. Ancak bu durum 1943'te Almanların Kafkasya'dan çekilmesiyle tam bir felakete doğru gitmeye başlamıştır. Almanlar bölgeden çekildiği için artık Kafkas halklarını memnun etmenin bir getirisinin olmayacağını düşünen Rusya, buradaki halkları Almanlarla işbirliği yaptıkları bahanesiyle yurtlarından sürgün etme kararı almıştır.⁸⁷

12 Ekim 1943'te Yüksek Sovyet Prezidyumu Nazi işgali sırasında haince davrandıkları suçlamasıyla tüm Karaçayların SSCB'nin diğer bölgelerine sürülmesi emrini vermiştir.⁸⁸ İkinci Dünya Savaşı'nda Ruslara karşı Almanların yanında olan bazı Rus milliyetçiler, Ukraynalı

82 George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Doğan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), Selenge Yayınları, İstanbul, 2009, s. 451.

83 SSCB Dışişleri Bakanlığı Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Gizli Yazışmalarında Türkiye 1941-1944 ve İkinci Dünya Savaşı Öncesi Sovyet Barış Çabaları ve Türkiye 1938-1939, (Çev.: Levent Konyar), Havass Yayınları, İstanbul, 1981, s. 73.

84 Mehmet Saray, *Türkiye ve Yakın Komşuları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, s. 45; Hans Kohn, *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*, (Çev.: Agah Oktay Güner), Kervan Yayınları, İstanbul, 1983, s. 236.

85 Patrik Von Zur Mühlen, *Gamalthaç ile Kızılyıldız Arasında İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Doğu Halklarının Milliyetçiliği*, (Çev.: Eşref Bengi Özbilen), Mavi Yayınlar, Ankara, 1984, s. 225.

86 *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar 1939-1944: SSCB Dışişleri Bakanlığı, Almanya Dışişleri Bakanlığı Belgeleri*, (Haz.: Fatma Güngören), (Çev.: L. Konyar ve N. Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 104.

87 Shirin Akiner, *Sovyet Müslümanları*, (Çev.: Tufan Buzpınar ve Ahmet Mutu), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 33.

88 R. Karcha, "Soviet Propaganda Concerning the Rehabilitated Peoples of the Northern Caucasus", *Caucasian Review* 8, Institute for the Study of the USSR, Munich, 1959, No 8, s. 8.

ve Baltıklar da olduğu halde Almanlarla işbirliği yaptıkları suçlamasıyla yalnız Kafkasya'daki Çeçen-İnguş, Karaçay, Çerkes, Kabardin, Balkar halkları ve Kırım Tatarları Türkistan'a yani Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a ayrıca kuzeye Sibirya'ya sürgün edilmiştir.⁸⁹ Sürgün edilenlerin evleri yıkılmış, mezarları sürülmüş Türkçe ile yazılan ve basılan eserler ateşe verilmiştir. Tarihi yapı ve anıtlar yıkılmış, camiler soyulmuş ve bütün değerli eşyalar yağmalanmıştır. Sürgün edilenlerin yerine de diğer halklar özellikle Slavlar yerleştirilmiştir.⁹⁰ Bu durum Kafkasya halklarında siyasi, milli, dini ve kültürel açıdan telafisi mümkün olmayan yıkımlara yol açmıştır.

Rus yetkililer İkinci Dünya Savaşı'nda yaptıkları hatayı 11 yıl sonra anlayarak Kafkas halklarının hak ve itibarlarını yeniden iade etme kararı almışlardır. Sovyetler Birliği Yüksek Şurası 1957'de bir kararname çıkararak 1943-1944 yıllarında Türkistan ve Sibirya'ya sürgün edilen halkların uğradığı haksızlıkların giderileceği, muhtariyetlerinin yeniden verileceği, Kafkasya halklarının eski yurtlarına dönmesine müsaade edileceğini bildirmiştir.⁹¹ Dolayısıyla Stalinizm'in haksız ve yanlış uygulamaları telafi edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç

Komünizm'i Sovyetler Birliği'nin fikri ve ideolojik temeli olarak gören Stalin, kendi fikirlerine, komünizme ve Sovyetler Birliği'nin mekanizmalarına karşı olan herkesi bir şekilde bertaraf etmeyi başarmıştır. Stalin'in siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda ortaya koyduğu uygulamalar Rusya'yı dolayısıyla Sovyetler Birliği'ni birçok açıdan geliştirirken diğer yandan da Sovyetler Birliği'ndeki halkların Rus idaresine karşı cephe almasına yol açmıştır.

Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilen I. II. III. Beş yıllık planlara bağlı olarak sanayi ve üretimin artırılmasıyla Stalin, Hitler Almanya'sının saldırılarını göğüslemeyi başarmıştır. Savaşta Batılı devletlerin de askeri desteğini alan Rusya Almanya ve İtalya'ya karşı zafer kazanmıştır. Dolayısıyla Stalinizm, komünizm ve sosyalizm batılı devletlerin desteğiyle faşizme galip gelmiştir.

1945'te savaş sona erdiğinde Rusya, büyük devletlerle birlikte hareket ettiğinden dolayı bu devletler Rusya'yı daha büyük bir yıkımdan kurtarmıştır. Hatta İngiliz ve Amerikan yetkililerin tutumlarından dolayı Rusya savaş öncesinden daha kazançlı duruma gelmiştir. Alman yenilgisiyle Rusya'nın bu denli güçlenmesi batılı devletleri Komünizm tehdidi karşısında endişelendirmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle SSCB, komünizmi komşu ülkelere yayma siyaseti izlemeye başlamıştır. Komünizm'in Avrupa'nın içlerine kadar sokulması İngiltere ve ABD'yi tedirgin etmiştir. Bu durum da dünya devletlerinin Stalin'e, Sovyetler Birliği'ne ve komünizme bakışını değiştirmiştir.

89 Bruno de. Cordier, "İslamiyetin Kuzey Kafkasya'daki Etnik Milliyetçilik Üzerindeki Etkisi: Çeçenistan ve Dağıstan'ın Durumu", *Avrasya Etüdleri*, Ankara, 1996, C. 3, S. 1, s. 33.

90 Tamurbek Devletşin, *Sovyet Tataristan'ı*, (Çev.: Mehmet Emircan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 528.

91 Mahmut Aslanbek, "İtibarı İfade Edilmiş Kuzey Kafkasya Halklarının Durumu", *Dergi: Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü*, Münih, 1959, S. 16, s. 26.

Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri olan sömürgeci ülkelerin yerini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB ve ABD almıştır. Bu durum yeni bir soğuk savaşın başlamasına sebep olmuştur. 1949'da ABD, İngiltere, Kanada, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, İtalya ve Portekiz toplamda 12 devlet karşılıklı savunma amaçlı olarak Atlantik Savunma Pakti'ni imzalamışlardır. Sonrasında General Eisenhower komutasında silahlı bir güç olan Kuzey Atlantik Pakti Örgütü (NATO) oluşturulmuştur. Bu birlik Komünizm ve Sovyet tehdidine karşı oluşturulmuştur. Bu gelişmeler üzerine komünist blok da aynı şekilde organize olmaya başlamıştır. 1947 yılında Kominform adıyla bilinen Komünist Bilgi Bürosu Komünist Enternasyonal olarak yeniden şekillenmiştir. Kominform, SSCB, Doğu Avrupa, Fransa ve İtalya komünist partilerini bir araya getirerek Avrupa'daki komünist çabaların koordinasyonunu sağlamayı amaçlamıştır.

Stalin'in son yıllarında Stalinizm yeni bir boyut kazanmıştır. Bu son dönemde Stalin'in heykelleri ve resimleri yayılmış, onuruna şarkılar ve şiirler yazılmış ve kamusal törenler düzenlenmiştir. Ancak bu son dönemde Stalin çevresindekilere karşı şüphe duymaya başlamıştır. Ocak 1953'te 9 doktor, Zhdanov ve diğer Sovyet liderleri Stalin'e cinayet teşebbüsüyle suçlanmıştır. Dolayısıyla Stalin kendisine karşı herhangi bir suikast girişiminde bulunulmasından korkmaktaydı. Stalin'in polis şefi Beria'ya da güveni kalmamıştı. Bu süreçte 4 Mart 1953'te Stalin'in felç geçirdiği haberi yayılmış bir gün sonra da öldüğü duyurulmuştur.⁹²

Stalin ve Stalinizm'in anlaşılması uzun yıllardır bilimsel tartışmaların konusu olmuştur. Esas mesele Stalin'in düzeni yani Stalinizm'i tanımlayan ilke ve yönetim modelinin ne olduğudur. Bilim insanlarının ortaya koyduğu sonuca göre Stalinizm, "totaliter" rejimi ifade etmektedir. Sonuç olarak Stalinizm, baskı ve terörün tüm Sovyetler Birliği'ndeki politik, sosyal ve kültürel yaşamı çelik bir yumrukla yöneten, bireyleri ve sosyal grupları pasif kurbanlar olarak gören parti ve devlet yönetim şekli olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Riasanovsky ve Steinberg'in düşüncesine göre demokratik hakların ve özgürlüklerin tümüyle baskı altında tutulduğu siyasal gücün bir elde toplandığı teröre, baskıya ve zulme dayalı bir devlet idaresi olarak görülen "totaliter yönetim" Stalinizm'in ortaya koyduğu uygulamalar bütünü olarak kendini göstermiştir. Ancak bu tezin eksik olduğunu savunan bilim insanları ve düşünürler de vardır. Nitekim Sheila Fitzpatrick gibi revizyonist tarihçiler Stalin'in sadece baskı ve terörle yönetilmediğini savunmuşlardır. Bu kişiler Stalin'in birçok politikasının halk tarafından desteklendiğini parti ve devletin çoğunlukla halkın talepleri ve değerlerine olumlu baktığını savunmuşlardır. Çıkarılan sonuçlar Stalin devrinin çelişkilerini ortaya koymaktadır.⁹³

Bu çalışmada Sovyetler Birliği'nde Stalinizm'in doğuşu ve yükselişi bütün yönleriyle ele alınmıştır. Biz tarihçilerin amacı yaşanmış gerçekleri objektif olarak ortaya koyup geçmişte yaşanan olguları yaşandığı dönemin koşullarına göre değerlendirip "gerçekte ne oldu" sorusuna ışık tutmaktır.

92 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 584.

93 V. Nicholas Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İnkılap Yayınları, İstanbul, 2011, s.535

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Eğitim hayatımda beni destekleyen hocalarıma ve bu makalenin yayımlanmasında yardımlarını esirgemeyen siz değerli hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgment: I would like to thank my professors who supported me in my education life and you, my esteemed professor, who did not spare their help in publishing this article.

Kaynakça/References

- Akiner, Shirin. *Sovyet Müslümanları*, (Çev.: Tufan Buzpınar ve Ahmet Mutu), İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Andrew, Christopher and Mitrokhin, Vasili. *The Mitrokhin Archive-The KGB in Europe and the West*, London: The Penguins Press, 1999.
- Aragon ve Maurois, Andre. B. *Amerika - S. Rusya 1917-1960 Paralel Tarih ve Görüşmeler*, (Çev.: Galip Üstün), İstanbul: Cem Yayınevi, 1968.
- Askeroglu, Ayna. "Çarlık Rusya'sında Meşrutî İdarenin Yapısı", *Tarih Okulu*, 2011, C.4, S.9, s.61-72.
- Aslanbek, Mahmut. "İtibarı İade Edilmiş Kuzey Kafkasya Halklarının Durumu", *Dergi: Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü*, 1959, S. 16, s. 16-29.
- Avtorkhanov, Abdurakhman. *Stalin and the Soviet Communist Party*, München: Institute For The Study of The USSR, 1959.
- Avtorhanov, Abdurrahman. "İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya-Sovyetler Birliği Antlaşmalarının Gizli Yönleri ve Gelişmeler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (Haz.: Ömer Barış), İstanbul: 2004, S. 88, s. 109-119.
- Bennigsen, Alexander. "Sovyet Müslümanları ve İslam Dünyası", *Stratejik Açıldan Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*, (Haz.: S. Enders Wimbush), (Çev.: Yuluğ Tekin Kurat), Ankara: Forum Yayınları, 1988, s.303-325.
- Berlin Hakkında Sovyet Notası: Bir Tahlil*, Ankara: Amerikan Haberler Merkezi, 1959.
- Bullitt, William C. *Asıl Büyük Dünya*, (Çev.: Halit Çakır), İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1995.
- Comins-Richmond, Walter, "Sovyetlerin Türk Halklarını Sürgün Etmesi", *Türkler*, (Çev.: Erhan Yükselci), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, C. 18, s. 872-876.
- Cordier, Bruno de. "İslamiyetin Kuzey Kafkasya'daki Etnik Milliyetçilik Üzerindeki Etkisi: Çeçenistan ve Dağıstan'ın Durumu", *Avrasya Etüdleri*, Ankara, 1996, C. 3, S. 1, s. 27-43.
- Çolak, Mustafa. *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Dallin, David J. *Sovyet Casusları*, (Çev.: Nüşet Baba), Ankara: Yarı Yayınları, 1968.
- Devletşin, Tamurbek. *Sovyet Tataristan'ı*, (Çev.: Mehmet Emircan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- Dokümentü Vneşney Politiki CCCR, Tom 4*, Moskva: Ministerstva İnastrannih Del SSSR Gosudarstvennoe İzdatelctvo Politiceskoy Literaturı, 1960.
- Dubrovskiy, Vasiloviç. *Sovyet Tarihçiliği Gözünde Türk Dünyası*, (Haz.: Sebahattin Şimşir), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2009.

- Dukes, Paul. A History of Russia, London: Macmillan Press, 1994.
- Ekim Devriminin 60 Yılı, *Novosti Press Ajansı Araştırma Kurulu* (Çev.: H. Aksoy), Ankara: Ser Yayınevi, 1977.
- Gafenco, Gregoire. *Rus-Alman Harbinin İcyüzü*, (Çev.: Tefvik Sadullah ve Yekta Teksel), İstanbul: Tasvir Neşriyatı, 1943.
- Gaucher, Roland. *Sovyet Rusya'da 50 Yıllık Muhalefet ve Siyasi Cinayetler*, (Çev.: Reşat Uzmen), İstanbul: Yeni Yayınlar, 1980.
- Gromiko, Andrey. *Anularım*, (Çev.: Merve Arkan), İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2008.
- Hosking, Geoffrey. *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, (Çev.: Kezban Acar), İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- İ. L. “L. Medvedko, 3. Mehlic: Vıstupavşii İz Teni Vojda”, *Perekrestki Epoh*, (Re.: V. İ. Şeremet, İ. A. Kuzin), Moskva: Tehnoloğičeskaya Şkola Biznesa, 1998, Tom. 2, s. 213-226.
- İberieli, Sandro. *Gürcü Halkının Tarihi*, (Haz.: Zeynep Aytekin), İstanbul: Cinius Yayınları, 2014.
- İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar 1939-1944: *SSCB Dışişleri Bakanlığı, Almanya Dışişleri Bakanlığı Belgeleri*, (Haz.: Fatma Güngören), (Çev.: L. Konyar ve N. Uğurlu), İstanbul: Örgün Yayınevi, 2003, s. 104.
- İvanov, K. *Lenincilik ve Sovyetler Birliği Dış Politikası*, İstanbul: Konuk Yayınları, 1976.
- Karcha, R. “Soviet Propaganda Concerning the Rehabilitated Peoples of the Northern Caucasus”, *Caucasian Review* 8, Munich: Institute for the Study of the USSR, 1959, No 8, s. 3-16.
- Karpinski, V. A. *SSCB Toplum ve Devlet Düzeni Stalinist Anayasa 1917-1947*, (Çev.: Selim Yanyeli), İstanbul: Varyos Yayınları, 1991.
- Khairmukhanmedov, Nurbek. “Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye uygulamaları ve Çalıştırma Kampları”, *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara: 2007, S. 41, s. 155-172.
- Kohn, Hans. *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*, (Çev.: Agah Oktay Güner), İstanbul: Kervan Yayınları, 1983.
- Kostyuk, G. “İkinci Dünya Savaşı'nın Hazırlanmasında Molotov-Ribbentrop Paketi'nin Önemi”, *Dergi: Sovyetler Birliği'ni Öğrenme Enstitüsü*, Münih, 1960, S. 19, s. 78-91.
- Kruşçev, Nikita Sergeyeviç. *Kruşçev'in Anıları*, (Çev.: Mehmet Harmancı), İstanbul: Milliyet Gazetesi Yayınları, 1971.
- Mühlén, Patrik Von Zur. *Gamalıhaç ile Kızılyıldız Arasında İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Doğu Halklarının Milliyetçiliği*, (Çev.: Eşref Bengi Özbilen), Ankara: Mavi Yayınlar, 1984.
- Özel, Merve Suna, “Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1914, C.4, S. 2, s.99-122.
- Quelqejay, Chantal L. “İhtilal ve İç Savaş Sırasında Azınlıktaki Müslümanlar”, *Açıdan Sovyet Müslümanları ve Diğer Azınlıklar*, (Haz.: S. Enders Wimbush), (Çev.: Yuluğ Tekin Kurat), Ankara: Forum Yayınları, 1988, s. 36-48
- Riasanovsky, V. Nicholas ve Steinberg, Mark D. *Rusya Tarihi*, (Çev.: Figen Dereli), İstanbul: İnkılap Yayınları, 2011.
- Sagadaev, Arthur. “Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi”, *Avrasya Dosyası*, (Çev.: Cemalettin Tüney), Ankara: 1994, C. 1, S. 2, s. 29-38.
- Sakharov, Vladimir. Yüksek Seviyeli Bir Sovyet Diplomatının İfşaatı: Ortadoğu'da Kızıl Çember, (Çev.: Ali Toker), İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1981.

- Saray, Mehmet. *Türkiye ve Yakın Komşuları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010.
- Sarı, Mustafa. *Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batum (1917-1921)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Sayers, Michael ve Kahn, Albert E. *Sovyetlere Karşı Büyük Komplö 1917-1947*, (Çev.: İsmail Aydın), Ankara: Yurt Kitap Yayınları, 1990.
- Semenov, N. *Sovetenskoj Sud i Karatılınaya Politika*, München: İnstitute fort he Study of the History and İnstitutions of the USSR, 1952.
- Soljenitsyne, A. Sakharov, A. Pliutch, L. ve Cemiloğlu, M. *Sovyet Rusya'da Hürriyet Mücadelesi*, (Çev.: Vecdi Bürün), İstanbul: Yağmur Yayınları, 1977.
- Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (Bolşevik)*, (Haz.: SBKB: Merkez Komitesinin Bir Komisyonu), (Yönt.: Ömer Özerturgut), Ankara: Aydınlık Yayınları, 1970.
- SSCB Dışışleri Bakanlığı Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Gizli Yazışmalarında Türkiye 1941-1944 ve İkinci Dünya Savaşı Öncesi Sovyet Barış Çabaları ve Türkiye 1938-1939*, (Çev.: Levent Konyar), İstanbul, İstanbul: Havass Yayınları, 1981.
- Stalin, Josef V. *Leninizmin Sorunları*, (Çev.: Muzaffer Ardos), Ankara: İlkyaz Basımevi, 1977.
- Stalin, Josef V. *Eserler-1938*, (Çev.: İsmail Yarkın), İstanbul: İnter Yayınları, C. 15, 1990.
- Traho, Ramazan. "Rusya Federasyonu İçinde Adige Muhtar Eyaleti Kuruluşunun 40. Yıldönümü", *Dergi: Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü*, Münih: 1962, S. 30. s. 86-91
- Troçki, Lev. *Troçki Stalin'i Anlatıyor*, (Çev.: Nadir Güzel), İstanbul: Refet Zaimlar Kitabevi, 1948.
- Vernadsky, George. *Rusya Tarihi*, (Çev.: Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.
- Zileli, Gün *Stalinizm: Bir İdeolojinin İflası*, Maki Bas Yayınları, İstanbul, 2010.